ÎNCEPUTURILE PUBLICISTICII LUI B. P. HASDEU

(„ROMÂNIA", 18 NOIEMBRIE 1858—26 IANUARIE 1859)

DE

MARIA FRUNZĂ

Personalitate impunătoare în cultura românească a celei de-a doua jumătăți a veacului trecut, B. P. Hasdeu a desfășurat o activitate cu rezultate remarcabile și în publicistica epocii, întemeind și susținînd în cea mai mare parte prin propria strădanie scriitoricească o impresionantă serie de ziare și reviste, începînd cu: „Romania" (1858—1859), „Foaea de storie română" (1859), „Foița de istorie și literatură" (1860), „Din Moldova" — „Lumina" (1862—1863), în anii șederii sale la Iași. În continuare, la București, s-au adăugat: „Aghiuță" (1863—1864), „Satyrul" (1866), valoroasa „Arhivă istorică a României" (1865—1867), „Traian" (1869—70), „Foaia Societății Românismul" (1870—71), „Columna lui Traian" (1870—1877 și 1882—1883), culminînd cu „Revista nouă" (1887—1895), — fără a mai vorbi de bogatele, substanțialele-i colaborări la numeroase alte ziare și reviste ale vremii.

Cea dintîi dintre acestea, „Romania", a fost publicată în două serii, care adună opt numere, cu apariție săptămînală, începută la 18 noiembrie 1858 și încheiată la 26 ianuarie 1859. Apreciată laudativ de către Mihail Kogălniceanu, în numărul din 18 noiembrie 1858 al gazetei sale unioniste „Steaua Dunării", pentru atitudinea de „campioană" a „vederilor naționale și constituționale liberale", „Romania" era opera, de surprinzătoare temeinicie și seriozitate, a unui tînăr de numai douăzeci de ani.

Inițiativa proaspătului „redactor și răspunzătoriu" al noii publicații se întemeia pe complexa și solida sa formație intelectuală ante-

An. lingv. ist. lit., T. 20, p. 151—167, Iași, 1969.

rioară, cu spiritul democratic și profund patriotic ce datora educației date de tatăl său, ca și pe orientarea în lumina ideilor progresiste ce l-au influențat în anii studiilor liceale și universitare și, desigur, era expresia aderării, cu tot patosul naturii sale combative, la programul unioniștilor. Acestea au putut constitui, evident, determinantele fundamentale ale intrării lui Tadeu-Dieudonné-Bogdan Petriceico Hajdău [1] în arena publicisticii naționale, luptătoare pentru marele și străvechiul ideal al unirii țărilor române.

Cu un bogat bagaj intelectual (de informații și idei: științifice, sociale, literare), sosit în 1857 în Iașul aflat în momentele acute ale frămîntărilor premergătoare Unirii, fiul lui Alexandru Hajdău împărtășește ideile reprezentanților generației patruzecioptiste. Numirea sa, din martie 1858, ca judecător, deși obținută cu sprijinul caimacamului Vogoride, nu l-a împiedicat să-și manifeste atitudinea prounionistă, ceea ce i-a și atras repede destituirea. Revenit în capitala Moldovei, reluarea obișnuitelor sale preocupări cărturărești nu l-a îndepărtat de realități. A urmărit cu luciditate înfruntarea politică, hotărîtoare pentru viitorul Principatelor, dintre conservatori și partida națională și, cum declara însuși în toamna aceluiași an [2], s-a simțit solidar cu poziția înaintată a ultimei, „espusă în circulara partidei naționale din 24 august", conștient că sprijinirea acesteia putea „înfățoșa cele mai mari garanții pentru respectarea drepturilor nației și a constituției țerei". Adeziunea tînărului Bogdan Petriceicu Hasdeu la orientarea partidei naționale este vădită în întreg cuprinsul săptămînalului său „Romania", apărut tocmai în cea mai dificilă perioadă a campaniei unioniste, între 18 noiembrie 1858 și 26 ianuarie 1859. Expresie a acestei situări a redactorului ei în cadrul luptei politice contemporane, „Romania" s-a evidențiat net, de la început, în rîndul publicisticii progresiste a epocii, secundînd foile cele mai importante, exponentele ideilor caracteristice curentului istoric și popular al „Daciei literare" în condițiile particulare ale campaniei pentru înfăptuirea unirii — „Steaua Dunării", a lui Mihail Kogălniceanu și „Zimbrul și vulturul", sub redacția lui Iancu Codrescu și V. Alexandrescu (V. A. Urechia).

În condițiile istorice speciale ale poporului român de la jumătatea veacului trecut, însuflețiți de o conștiință avansată militantă și identificați cu revendicările politice și sociale populare, reprezentanții generației patruzecioptiste și continuatorii lor din deceniul premergător Unirii, scriitori și publiciști, s-au devotat fără rezerve luptei sociale și naționale ce se desfășura, în tendința spre formarea unui stat național. Principalele obiective ale militantismului contemporan le consti-

[1] Redactorul „Romaniei" semnează: Bogdan Petriceico Hajdău, în vreme ce în ultimul timp, în Rusia, semnase Dieudonné Petriceico; numele său real era Tadeu, ca și acela al bunicului său.

[2] Cf. „Romania", 1858, nr. 1, din 18 noiembrie, p. 4 și 5.

tuie : schimbarea orînduirii și abolirea privilegiilor boierești prin desființarea formelor de viață sociale perimate ale regimului feudal și exprimarea unor principii raționaliste, slujind afirmării individualității noastre naționale, luptei pentru libertate socială și națională, pentru independența politică și pentru justificarea idealului de unitate națională a românilor din cele trei țări (Valahia, Moldova și Transilvania). Conștiința acută antifeudală e dublată acum de o viguroasă conștiință națională.

Faptul a determinat, la rîndu-i, unele trăsături esențiale ale culturii și literaturii române dintre 1840 și 1859, particularități ale curentului literar al „Daciei literare", așa-numit „al duhului național", cu ecou prelung în veacul al XIX-lea.

În această „epohă, dintre cele mai însemnate ale lumii moderne" [3], cum o consideră îndrumătorul ei politic și cultural M. Kogălniceanu — ziarele și revistele vremii au răspuns amintitelor imperative contemporane, după putință, în cuprinsul materialelor apărute în paginile lor (literare, științifice, politice etc.), enunțînd de cele mai multe ori curajos crezul lor progresist în substanțiale articole program. Numeroase, dintre acestea, au și fost suprimate, în consecință, prin ordinul cenzurii statului feudal (de la „Dacia literară" sau „Propășirea", din 1840 și 1844, ale lui Kogălniceanu și pînă la „România literară" a lui V. Alecsandri, la o primă încercare de apariție în 1852 și apoi în 1855, „Steaua Dunării" a lui Kogălniceanu sau „Zimbrul" lui T. Codrescu, D. Gusti și G. Melidon, în 1856). Neîndoielnic, dominantă este ideea unirii, în programul întregii serii de periodice și jurnale ce alcătuiesc valoroasa posteritate publicistică a „Daciei literare" (dintre 1840 și pînă în 1858, la reapariția „Stelei Dunării" și a „Zimbrului și vulturului", aproape concomitent cu întemeierea „Romaniei" lui B. P. Hasdeu) [4].

N. Iorga considera [5] că „o nouă fază se deschide pentru presa moldovenească" spre sfîrșitul anului 1858, cînd, la 1 noiembrie, reapar [6] cele două foi, „Steaua Dunării" a lui Mihail Kogălniceanu și, sub noua titulatură, grăitoare pentru poziția categorică unionistă pe care o susține acum, „Zimbrul și vulturul", sub o conducere total schimbată, reprezentată prin Iancu Codrescu și V. Alexandrescu.

---

[3] Cf. „Steaua Dunării", Iași, 1855, nr. 1, din 1 oct. (în art. program al acestui „Jurnal politic, literar și comercial").

[4] Cf. N. Iorga, *Istoria presei românești. De la primele începuturi pînă la 1916*, București, „Adevărul", 1922, p. 70—116.

[5] În *op. cit.*, p. 109.

[6] „Steaua Dunării" fusese suspendată la 11 septembrie 1856. Fusese obligată să-și întrerupă apariția ieșeană și varianta în limba franceză, „L'Étoile du Danube". Aceasta s-a tipărit însă între 4 dec. 1856—1 mai 1858 la Bruxelles, sub direcția lui Nicolae Ionescu (fratele lui Ion Ionescu de la Brad). „Zimbrul" își încetase apariția în 10 septembrie 1856.

În această fază tocmai, în momentul culminant al procesului luptei pentru formarea statului național român, la cîteva zile numai după reînființarea celor două principale publicații combatante în serviciul înfăptuirii îndelung-pregătitorului act al Unirii, își face apariția în arena acestor lupte, de la început situată categoric alături de cele două apărătoare ale vederilor partidei naționale, foaia tînărului Bogdan Petriceico Hajdeu, „Romania", cu începere de la 18 noiembrie 1858.

Nemenționată de Nicolae Iorga, nefiindu-i la cunoștință [7], incomplet indicată de Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu [8] în descrierea lor bibliografică unde i se notează apariția numai în șapte numere, la fel prezentată și recent în „Revista de istorie și teorie literară", nr. 1, 1968 [9], „Romania" lui Hasdeu, scoasă în tipografia lui Adolf Bermann, s-a publicat de fapt în opt numere, în două serii, în fascicule săptămînale, proiectate a se broșa împreună cîte patru numere lunar. Prima serie [10] grupează patru numere a cîte 8 pagini, respectiv nr. 1 și nr. 2, din 18 și 25 noiembrie și nr. 3 și nr. 4, din 2 și 9 decembrie 1858. A doua serie [11], reprezentînd continuarea publicației în prima lună a anului 1859, în patru numere (nr. 1—4) din 2, 9, 16 și 26 ianuarie, poartă, pe coperta sub care sînt broșate cele 32 pagini, titulatura: „Romania. Revista ebdomadară sub redapciuné d-lui Bogdan Petriceico Hăjdău". Aceeași semnătură a „redactorului și respunzătoriului" apare, de altfel, și în numerele din noiembrie și decembrie. Ambele serii sînt tipărite în scriere cirilică de tranziție, dar titlul revistei este integral imprimat în litere latine. Totodată, redactorul a încercat să impună o inovație în scrierea limbii române a timpului, introducînd în revista sa îndepărtarea lui *u* („uku" scurt) ceea ce i-a și atras o notă polemică, în ton umoristic [12], din partea „Zimbrului și vulturului", expresie a opoziției celorlalte foi contemporane față de inovațiile grafice ale proaspătului comiliton. Semnificativ, pentru orientarea progresistă, democrat-revoluționară a tînărului redactor, este motto-ul pe care-l no-

[7] N. Iorga, *op. cit.*, cap. *Presa românească revoluționară și reformistă de la 1848 la 1859*, p. 81—116.

[8] Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu, *Publicațiunile periodice românești (ziare, gazete, reviste), Descriere bibliografică*, cu o Introducere de Ion Bianu, București, Leipzig, Viena, 1913, tom I, p. 607, 610.

[9] Cf. Vasile Sandu, *Publicistica lui B. P. Hasdeu* (I) în „Revista de istorie și teorie literară", XVII, 1968, nr. 1, p. 61—62.

[10] Formatul este 4°,2 (25×20). Numerotația paginilor se face în continuare, de la 1—32. În colțul din dreapta, jos, se indică prin cifră arabă numărul fasciculei săptămînale.

[11] Formatul este 4°,4 (26×20). Numerotarea, de la p. 1—32.

[12] Nota e inserată la rubrica umoristică intitulată *Bondariul* și cu încheierea, semnificativă în legătură cu simpatia de care se bucura „Romania" între confrații ei mai mari, exprimată în cuvintele: „Sans rancune, sorioară". Textul care persiflează îndepărtarea lui *u* („uku" scurt), în același timp aluziv și la o polemică a „Romaniei" cu „Constituționariul", ziarul conservator ieșean al lui Balș, poartă titulatura: *Ris cu plins*. În „Zimbrul și vulturul", an IV, nr. 22, din 1 decembrie 1858, p. 88.

teză pe coperta broşurii ce adună cele patru numere ale „Romaniei" din ianuarie 1859, — un extras de patru versuri, îndrăzneţe, mobilizatoare, din *Oda tinereţii*, a lui Adam Mickiewicz, citate în textul original în limba polonă şi fără precizarea titlului căruia aparţineau:

„Dalej, brylo, z posad świata!
„Nowymi cie pchniemy tory,
„Az opleśnielej zbywszy sie kory,
„Zielone przypomnisz lata"... [13]

„Să-mpingem pămîntul din loc, înainte,
„Pornindu-l pe o nouă orbită,
„Iar cînd va plesni scoarţa lui mucezită
„Întîiile ere să-ţi vină în minte"... [14]

Este, fără îndoială, revelatorie pentru gîndirea şi atitudinea tînărului publicist Hasdeu preferinţa lui pentru *Oda tinereţii*, „cea mai progresistă operă din perioada tinereţii lui Mickiewicz, cînd se afla sub influenţa ideologiei iluminismului" [15], marcînd totodată un moment hotărîtor în evoluţia poetului revoluţionar spre romantismul activ.

Redactorul „Romaniei" îşi propunea, după cum dovedeşte însemnarea de pe contrapagina copertei la broşura cu numerele din 1859, să „închipuie douăsprezece broşuri pe an" ale publicaţiei sale, pe care o dorea cerută şi răspîndită „pe la ţinuturi" şi „în străinătate şi la ţerile române megieşe", fiind, pe de altă parte, dispus să „primească cu mulţemire" „toate articole politice, literare şi ştiinţifice iscodite sau traduse, potrivindu-se ele cu ţălul României". Formaţia filologului poliglot i se recunoaşte, de asemenea, cînd declară, pe faţa interioară a aceleiaşi coperte, în finalul proiectului de cuprins al revistei că: „redapciunea primeşte supra-i însăşi tălmăcirea tuturor documentelor ce i se vor trimite-n limbile: franceză, germană, italiană, spaniolă, engleză, latină, elină şi-n toate dialectele slavone fără d'osebire".

Revista are anexat, pe faţa ultimă (exterioară) a foii finale, la broşura din ianuarie 1859, un „Karindar" (Sumar n.n.), interesant mai curînd pentru prilejul luării în evidenţă de către publicist însuşi a rubricilor foii sale (Politica, Etnografia, Poezia populară, Diplomatica, Cronica zilei, Înştiinţările, Înscrierile (Inscripţiile n.n.)). Cu două excepţii: o *Epistolă către români* [16], semnată de Alexandru Hotinea-

[13] Este posibil ca Hasdeu să fi citat din memorie textul, foarte popular în sfera tineretului progresist polonez, iar redactorul „Romaniei", bun cunoscător al culturii şi literaturii polone, fost elev al fratelui poetului, făcuse parte şi dintr-un cerc al studenţilor polonezi la Harcov. În „Romania" se strecoară greşeli în transcriere, din lipsa semnelor grafice necesare. Citäm versurile după vol.: Adam Mickiewicz, *Wiersze*, Czytelnik, 1959, din *Oda do młodości*, p. 73.

[14] Din *Oda tinereţii*, în traducerea lui Miron-Radu Paraschivescu, în vol.: Mickiewicz, *Poezii*, ESPLA, 1957, p. 13.

[15] Cf. Mieczyslaw Iastrun, *Adam Mickiewicz*, în româneşte de Const. Popescu şi Titus Priboi, traducerea versurilor de Romulus Vulpescu, ESPLA (M.B.C.), 1956, p. 15.

[16] „Romania", Iaşi, 1859, nr. 1, Genaru 2, p. 3—5.

nul, pseudonimul lui Alexandru Hajdău, tatăl redactorului și un articol cu titlul *Principatele dunărene*, pretins a fi: *Din „Călătorii în Orient" de D.M.S. Girardin*[17] (M.S.=Saint Marc, n.n.), semnat K. G., — restul materialului inclus în toată revista, în cele două serii ale ei, este rezultatul propriei munci a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu. Trecerea în revistă a „Karindarului" pare a-l fi nemulțumit în privința profilului revistei sale de început, deoarece publică în același timp pe fața interioară a amintitei coperte finale un amplu proiect de cuprins pentru „Romania", concepută de el ca un „ziar" și „revistă ebdomadară tot odată", cu alte cuvinte, îmbinînd interesul pentru politica curentă cu acela de domeniul științelor și literaturii. Pentru acest din urmă domeniu, programul „Romaniei" este în mod particular preocupat de culegerile de creație literară orală populară, după cum denotă precizările privitoare la rubrica *„Literatura naciunară:* fabulistica, poezia și sofologia populare". În interiorul paginilor, rubrica corespunzătoare este însă puțin reprezentată. Sînt publicate versurile cîntecului popular bulgar cules de el la Odesa, despre *Craiul Marco în țara română*[18] („Vlașca Zemlea", cum apare în text, așadar „țara română" din titlul dat de Hasdeu este, de fapt, Țara Românească, Valahia) și o doină bănățeană cu titlul: *Cînticul Muntencei*[19]. După cum se poate deduce din scurtele comentarii însoțitoare, redactorul „Romaniei" înțelege folclorul, încă din începuturile activității, ca un material cu valoare documentară, informativă, foarte util istoricului, indispensabil realizării unei imagini concrete, complete și profunde, asupra dezvoltării sociale și istorice a poporului. Împărtășirea ideilor patruzecioptiștilor noștri este astfel și în concepția sa despre folclor, evidentă. Finalul proiectului de cuprins al „Romaniei" prevede și publicarea de *„Beletristică:* romane, storisiri, poezii"..., deocamdată total absente din interiorul primei reviste a lui Hasdeu. Este prevăzută și *„Literatura străină"*, a cărei întinsă cunoaștere redactorul „Romaniei" o demonstrează în numerele apărute prin foarte frecventele motto-uri, din literatura clasică antică (greacă și latină: Aeschyl, Platon, Homer, Plaut, Lucan, Virgiliu, Ovidiu), cît și modernă (din cea germană: Grimm, Klopstock, dar și din cea engleză: Hobbes, cu *Leviathan).* Altădată, asemenea extrase, selectate pentru înțelepciunea gîndirii, sau democratismul și simțirile patriotice concentrate în succintul lor text, le grupează sub titlul *Misce*[20], alăturînd aici cuvinte din dialogurile lui Platon, unora din

[17] „Romania", Iași, 1858, nr. 3 din 2 dec., p. 17—19 și nr. 4 din 9 dec., p. 27—31.

[18] „Romania", Iași, 1859, nr. 1, ianuarie 2, p. 7—8 (în revistă, rubrica se intitulează: *Poezia populară).*

[19] „Romania", 1859, nr. 3, ianuarie 16, p. 24. In subsolul paginii, indică drept izvor: Murgu, *Beweis dass die Walachen der Römer unbezweifelbar Nachkömmlinge sind,* 1830,

[20] În „Romania", an I, 1858, nr. 3 din 2 decembrie, p. 23, col. 1 și p. 24, col. 2

opera ui Homer, celor ale inginerului militar francez din prima jumătate a sec. al XVIII-lea Louis de Cormontaigne sau ale poetului revoluţionar polon Mickiewicz). În fine, alături de atît de importanta şi actuala preocupare pentru rubrica: *„Politica:* năutralnică şi străină", prin care şi-a şi cîştigat merite în epocă, revista trebuia, fără a o fi îndeplinit în coloanele sale, să rezerve spaţiu şi să publice articole de domeniul *„Filozofiei,* înţelegîndu-se... după obiceiul englez, atît filozofia transcendentă, cît şi ştiinţile esapte". Pentru domeniul ştiinţelor, istoria constituia obiectul principal al interesului său. Proiectul schiţat trădează, de pe acum, înclinarea care avea să se accentueze în viitoarea activitate a savantului pînă la a deveni copleşitoare, anume, de a privi în perspectivă vastă, profundă şi cît mai completă sectorul de cercetare abordat. Doreşte ca „revista ebdomadară" să cuprindă „obîrşiile storiei ţerei ş-a naciunalităţii române", dar înţelege ca obligatorie pentru o eficientă investigare a istoriei naţionale familiarizarea cu *„Filosofia istoriei universale,* fără care nu se mai poate deslusi nici o istorie partnică (particulară, n.n.) a vr'unei ţeri". Înglobează, într-o viziune sui-generis, aceleiaşi sfere: *„Istoria firească:* paleontologia, geologia, geografia, zoologia, botanica, fisiologia, mineralogia, frenologia, medicina. *Biografia,* adecă istoria individuală, sau psihologia aplicată, psychologie appliquée. *Arheologia:* letopisiţile, legislăciunea, inscrierile, bibliofilia, arheografia, paleografia, memoare: *filologia*[21], numismatica, genealogia, critica istorică... *Literatura năciunară",* ultima, cu precizările deja amintite. Tot sub acelaşi termen, în acelaşi extins domeniu al istoriei, include şi: *„Etnografia:* dreptul obiceinic şi năravurile. *Statistica. Economia politică. Negoţul. Industria. Agricultura".* Eroarea vădită a tînărului şi de pe acum eruditului Hasdeu este de a fi circumscris în sfera istoriei toate domeniile unor ştiinţe auxiliare cercetării istoricului, cum sînt: filologia, psihologia aplicată, statistica, economia politică, agricultura, industria, comerţul, pînă şi istoria naturală, cu toate secţiile ei (botanică, zoologie, mineralogie, medicină etc.). Totuşi, pe de altă parte, pornind de aci, de la cuprinzătoarea concepţie asupra domeniului său preferat, Hasdeu înţelege de la această vîrstă a tinereţii importanţa aplicării „filozofiei istoriei universale" la studiul istoriei naţionale şi ajunge mai tîrziu la interpretarea critică a faptelor şi evenimentelor istorice, prin care şi-a depăşit înaintaşii.

În cuprinsul paginilor „Romaniei", deşi începător încă în această dificilă activitate a depistării şi valorificării vechilor documente, în genere a vechilor izvoare istorice de orice natură, tînărul B. P. Hasdeu revine insistent asupra acestui domeniu, al arheografiei[22],

---

[21] Sublinierile sînt ale lui B. P. Hasdeu, cu excepţia acestui cuvînt, a cărui reliefare, necesară, se face prin sublinierea noastră.

[22] Cf. A. Sacerdoţeanu, *Bogdan Petriceicu Hasdeu arheograf,* în „Revista arhivelor", Bucureşti, VIII, 1965, nr. 2, p. 21—45.

aflată de altfel ea însăşi la început de drum şi nu numai la noi, ci pe plan european, atunci. Redactorul „Romaniei", deţinător al cîtorva volume[23] de documente, anaforale şi hrisoave, a putut aduce cîteva observaţii originale, deschide discuţii noi, schiţează perspective noi ale investigării sau interpretării. În acţiunea culegerii şi publicării izvoarelor istorice, deşi aflată încă în faza ei incipientă pînă la această dată, Hasdeu avea în cultura naţională înaintaşi, ale căror idei şi al căror exemplu le-a preţuit şi urmat: Kogălniceanu editase „Archiva românească" (în 1841 şi 1845) şi publicase prima ediţie a *Letopiseţelor Moldovei* (între 1845—46 şi 1852), dînd între timp şi ediţia în limba franceză de *Fragments tirés des Chroniques moldaves et valaques*. Nicolae Bălcescu, împreună cu August Treboniu Laurian, tipărise, cu o înţelegere excepţională a problemelor clasificării şi importanţei izvoarelor, „Magazinul istoric pentru Dacia" (între (1845—1847). Între continuatorii acestora, Teodor Codrescu, căruia Hasdeu, în 1858, îi încredinţa volume de documente din arhiva proprie, îngrijise deja apariţia a patru volume ale *Uricariului* (între 1852—1857), editorul tipograf muntean, George Ioanid, tocmai se îngrijea de publicarea unui corpus al vechilor scrieri din istoria ţării (1858—1859), iar transilvăneanul Timotei Cipariu, după o ediţie de *Acte şi fragmente latino-româneşti pentru istoria bisericei române* (din 1855), dase tiparului, la Blaj, în 1858, a sa *Crestomaţie sau analecte literarie de în cărţile mai vechi şi noue româneşti, adunate şi alese*. Pe lîngă legătura cu tradiţia naţională, ce purta puternica amprentă a patruzecioptiştilor[24], la baza activităţii lui B. P. Hasdeu în acest domeniu al istoriei şi, în special, al arheografiei, trebuie recunoscut orizontul larg de care el dispunea în cercetarea izvoarelor, datorită informaţiei directe pe care a putut să o aibă din volume, articole de revistă şi colecţii publicate în limba latină, polonă, rusă, germană, cunoscute lui din timpul studiilor în Polonia şi Rusia. Ţinîndu-se seama şi de faptul că, la începerea acestei activităţi a lui B. P. Hasdeu în „Romania", normele disciplinei nu erau încă precizate, că „înseşi principiile arheografice nu erau stabilite şi că ele n-au fost generalizate decît începînd cu ultima decadă a secolului

[23] În „Romania", 1858, nr. 2, din 25 noiembrie, p. 14, în subsol la nota 1, corespunzătoare articolului *Despre „Io" în titlul domnilor români Moldo-Valahiei şi ai Bulgariei. Cercetare filologică şi diplomatică*, declara că era deţinătorul unor: „Archium Petriceico-Hazdavianum, două volumuri în — fol. şi Condica de anaforale şi de hrisoave, un volum in-fol., încredinţate din parte-mi Ds. Teodor Codresco".

[24] Tînărul Hasdeu dovedea însuşirea ideilor patruzecioptiştilor noştri încă înaintea venirii sale din Rusia. Într-o amplă dedicaţie adresată lui Mihail Kogălniceanu în 3 martie 1856, mărturisind adunarea „unui fond însemnat de materiale"... „în speranţa de a scrie cîndva... o istorie temeinică şi bine închegată a compatrioţilor", vorbea despre „o istorie a pămîntului şi a maselor populare, iar nu a tronului şi a cîrmuitorilor". Cf. I. Romanenko, *O dedicaţie lui M. Kogălniceanu*, în *Studii şi materiale despre B. P. Hasdeu*, redactori G. Covaci şi H. Corbu, Ed. „Cartea moldovenească", Chişinău, 1966, p. 119—120.

trecut"[25], se poate aprecia că cele cîteva inițiative ale tînărului redactor în direcția publicării și valorificării vechilor noastre izvoare istorice sînt nu lipsite de însemnătate. În afară de articolele: *Despre „Io" în titlul domnilor români Moldo-Valahiei și ai Bulgariei*[26], ale cărui preocupări speciale le arată însuși cînd indică, în subtitlu: *Cercetare filologică și diplomatică*, sau de articolul despre *Vechile așezări române-n Lodomiria*[27], cu caracter mai mult etnografic, a publicat în „Romania" cîteva interesante vechi documente. Primul document tipărit de redactorul „Romaniei", la rubrica *Uricariul*, este un zapis al ginerelui cronicarului Grigore Ureche, Chiriac, scris în 1670, purtînd, între semnături, și pe aceea a Alexandrei, fiica cronicarului[28]. Se adaugă un alt vechi izvor istoric, la rubrica intitulată acum *Diplomatica*, anume: o „carte de giudecată"[29] de la mitropolitul Varlaam, din 1646 și, de asemenea, un „isvod" din „uricele române aflătoare la Sfetigora"[30], acesta cuprins însă la rubrica intitulată, cu un termen potrivit ales de Hasdeu și care, introdus de el, a rămas în domeniul respectiv pînă astăzi, cu acest sens utilizat: *Arheologia și Arheografia*[31]. Descrierea documentelor este însoțită de scurte comentarii, nu lipsite de raportări la semnificația acelor izvoare în contemporaneitatea editorului, cum e cazul cu ultimul izvod, dintre uricele „aflătoare la Sfetigora". Căutînd documentele nu numai în arhive, biblioteci, dar și înțelegînd importanța extragerii lor din vechi și rare cărți, creează în cuprinsul primei lui reviste și o rubrică de *Însemnări bibliografice pentru istoria României*[32], în cuprinsul căreia recenzează cartea *Culegere din letopisețele otomane atingătoare de istoria poloneză*, de I. Senkowski, I—II, Warszawa, 1824—25. Menționează interesul cărții prin însemnările despre țările noastre, „atingătoare" îndeosebi „de Ștefan cel Mare, de Dracul Vodă, de Hazar-Pașa (fiul lui Mihai Viteazul), de Ștefan Petriceico, de Vasile Lupu, de petrecerea lui Resti-Ahmed-Efendi la Iași, de Ivonia-Vodă, de Podcova, de Cantemirești". Dar găsește prilejul de a cita și un fragment de particulară valoare documentară, cuprinzînd impresiile lui Resti-Ahmed-Efendi din vremea șederii lui la Iași, la 1673, cu o sugestivă descriere a locului.

---

[25] Cf. A. Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 26.

[26] În „Romania", 1858, nr. 1, p. 6—8, nr. 2, p. 12—16, nr. 3, p. 20—22 și nr. 4, p. 31—32.

[27] În „Romania", 1859, nr. 1, p. 5—7, nr. 2, p. 9—11, nr. 3, p. 21—23 și nr. 4, p. 29—30.

[28] În „Romania", 1858, nr. 3, din 2 dec., p. 23, col. 1—2.

[29] În „Romania", 1859, nr. 2, p. 15—16 și nr. 3, p. 24.

[30] *Idem*, 1859, nr. 2, p. 11—13, nr. 3, p. 17—21 și nr. 4, p. 29.

[31] Titulatura primă a rubricii, păstrată în două numere ale „Romaniei" (nr. 2 și 3/1859), o schimbă în acest fel în ultimul număr al revistei (nr. 4/1859).

[32] În „Romania", 1858, nr. 3, din 2 dec., p. 22.

Erudiția tînărului redactor al „Romaniei", evidentă și în subsolul articolelor de domeniul istoriei, se constată și în acelea în care interesul pentru problemele studiului limbilor primează. Preocupat deopotrivă de chestiunile privitoare la filologia română, dar și de *Studiul limbilor romane* [33], cum își intitulează o recomandație de la rubrica *Însciințiarile*, găsește prilejul de a cita pe Diez, cu *Grammatik der Romanischen Sprachen* (Bonn, 1836), pe Heilmaier, *Über die Entstehung der Romaïschen Sprache* (1834), menționînd, însă, alături de aceștia și „silințele vestitului nostru Petru Maior". Contribuțiile Școlii ardelene în filologie par a-l preocupa mult pe tînărul redactor al „Romaniei". În articolul *Despre „Io" în titlul domnilor români* [34], el comentează scrierea evoluată a limbii române, sub forma chirilicei de tranziție, caracteristică epocii contemporane, „cînd slovele noastre, apropiindu-se de ale altor popoare..., perdură vechea sa formă chiriliană". Înțelege că starea de fapt părea a nu fi fără legătură cu acțiunea reprezentanților Școlii ardelene, în general de dovedire a originii romanice a poporului și limbii noastre și, în special, de înlocuire a alfabetului chirilic prin cel latin în scrierea limbii române: „Oare așa era chiar pînă la ivirea lui Petru Maior, lui Gheorghe Șincai, lui Samuil Klain și a altora?" — observa Hasdeu. În același articol, în subsolul bogat, dovedește cunoașterea [35] în amănunțime a gramaticii lui Klain, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, pe care o citează cu ediția din 1780, de la Viena, adăugînd precizarea, că a fost „retipărită și modofăcută de Șincai", la Buda, în 1805. Are cunoștință, de asemenea, și despre *Lexiconul Valachico-Latino-Hungarico-Germanicum*, apărut la Buda la 1825 și citează în mod special anexa acestuia, *Ortographia Romana*, scrisă de Petru Maior.

Cunoștințele de romanistică și le pretinde la fel, temeinice, accentuînd, semeț, în același articol, că era informat „mult mai înainte de a se apuca de cercetarea de față" despre apropierile dintre limba italiană, portugheză și retoromană, ca și despre asemănările și deosebirile dintre acestea și română. Spre convingere, citează [36], în aparatul critic: I. Moret, *Investigaciones historicas de las antiguedades* (1766); O. Carisch, *Formenlehre der deutschen und rhätoromanischen Sprache* (1852) și un *Wörterbüchlein der rhätoromanischen Sprache* (din 1848).

*

Alături de aspectele enumerate și de fapt avînd în general prioritatea, materialele consacrate problemelor de strictă actualitate ale politicii „lăuntrice" și „străine", conform intențiilor declarate ale redactorului „Romaniei", sînt o expresie a unei categoric combative

[33] În „Romania", 1859, nr. 3, din 16 ianuarie, p. 23.
[34] *Idem*, 1858, nr. 2, din 25 noiembrie, p. 14, col. 1.
[35] *Idem*, nr. 3, din 2 dec., p. 22.
[36] *Ibidem*, p. 21.

integrări a lui în realitatea imediată social-politică contemporană şi ocupă un procentaj mare din totalul paginilor. Oglindă a unei atitudini pe care i-o vom recunoaşte şi în viitor caracteristică poetului, pamfletarului, publicistului, ele alcătuiesc şi partea care i-a atras simpatia şi preţuirea presei de prestigiu a Iaşului epocii, reprezentată prin „Steaua Dunării" şi „Zimbrul şi vulturul", cea dintîi sub conducerea lui Mihail Kogălniceanu, ultima sub aceea a colaboratorului acestuia Iancu Codrescu, asociat cu V. Alexandrescu, ele însele de curînd reînviate (abia cu două săptămîni mai înainte) în cîmpul publicisticii naţionale. Latura aceasta a „Romaniei" se detaşează clar ca o judicios deliberată, deşi promptă, reacţie la imperativele contemporaneităţii a tînărului animat de un sincer patriotism, instruit în problemele dreptului internaţional şi bun cunoscător al istoriei poporului român, ale cărei date le utilizează drept argumente în favoarea ideilor înaintate din politica curentă naţională şi pentru sprijinirea revendicărilor corespunzătoare. Este şi în aceasta vădită situarea proaspătului redactor, în ordinea unei filiaţii incontestabile, pe aceeaşi linie de vederi cu ziarele şi revistele continuatoare ale direcţiei patruzecioptiste în împrejurările particulare societăţii româneşti de la sfîrşitul deceniului al şaselea din secolul trecut şi, în primul rînd, cu „Steaua Dunării" a lui Kogălniceanu.

Consensul cu aceasta din urmă, în privinţa importanţei pe care redactorul „Romaniei" o recunoaşte problemelor politicii contemporane, rezultă firesc, din studiul comparativ al cuprinsului lor, ştiut fiind că publicaţia lui Kogălniceanu, încă la prima apariţie, în 1855, arătase că înţelegea drept „o datorie specială de a iniţia pe cititorii săi la elementele acestei ştiinţe", „sufletul lumii moderne". „La dînsa ţintesc şi largile tendinţe ale literaturii ce formulează şi împrăştie ideile, şi propăşirea industriei care asociază, organizează, produce, răspîndeşte", notase Kogălniceanu în programul „Stelei Dunării". Tot acolo, semnalînd ţelul „politicii seculare a românilor, al politicii naţionale"... „ce se rezumă în cuvintele: autonomia principatelor, unirea principatelor", accentuase: „Politica este puternica circulaţie ce aţîţă toată gîndirea şi toată fapta. În politică se învîrteşte astăzi toată ideea... Studiul politicei s-au făcut dar cea întîi şi cea mai nobilă din toate ştiinţele şi au ajuns a fi de o necesitate neapărată. Românii din zi în zi mai mult simţesc această necesitate. *Soarta principatelor nu atîrnă de politică?...*" [37]. Acţionînd cu consecvenţă în acest spirit, în noua conjunctură din toamna anului 1858, sub pavăza Puterilor europene favorabile unirii principatelor române şi în limitele prevederilor Convenţiei de la Paris privitoare la ţările noastre, încheiată între marile puteri la 7/19 august acelaşi an, obligatorii atît pentru sprijini-

[37] Din „Steaua Dunării", Iaşi, 1855, nr. 1, din 1 octombrie, p. 1—2.

torii cît şi pentru adversarii unirii, presa românească a timpului [38] putea interveni cu toată vigoarea pentru ca străvechiul ţel al „politicii seculare naţionale" să se poată realiza. Atunci cînd, la fuzionarea „Stelei Dunării" cu „Zimbrul şi vulturul", în 2 ianuarie 1859, Kogălniceanu tipărea, în prima apariţie cu noul titlu „Steaua Dunării, Zimbrul şi vulturul", programul politic al acesteia, el exprima de fapt sinteza ideilor, credinţelor şi năzuinţelor naţionale şi populare cărora se devotase întreaga serie a publicaţiilor noastre integrate tradiţiei patruzecioptiste, din cursul celor douăzeci de ani, de la apariţia primei lui reviste de prestigiu, „Dacia literară" şi pînă la Unire. Semnat de Kogălniceanu însuşi, alături de redactorii: V. Alexandrescu, V. Mălineanu şi Iancu Codrescu, programul, clar şi sistematic, întrunea principalele cerinţe ale partidei naţionale: „suveranitatea externă: unirea principatelor", „suveranitatea internă (autonomia)", cu respectarea „vechilor noastre tratate cu Poarta şi a Convenţiunii din 7/19 august", urmărindu-se „îmbunătăţirea soartei locuitorilor săteni, reforma legii electorale, secularizarea averilor monastirilor greceşti", în fine, „autonomia individuală; libertatea de presă, libertatea de conştiinţă"... Judecată în întreg acest context şi studiată în relaţie directă cu numerele pe noiembrie-decembrie 1858 din „Steaua Dunării" şi „Zimbrul şi vulturul", ca şi, în continuare, cu rezultanta fuzionării lor: „Steaua Dunării, Zimbrul şi vulturul", — „România" lui B. P. Hasdeu se desluşeşte orientată în perfectă concordanţă cu ideile concentrate în programul lor. În scurtul cuvînt către cititori, din primul ei număr, salută şi ea „reaşezarea în vigoare a legii presei... ca pe un act naţional, apreţuit de toţi", observînd că „totdeauna libera desbatere au fost mijlocul cel mai putinte a lumina poporul". Redactorul afirmă energic convingerea sa că în acele condiţii, de maximă însemnătate pentru soarta ţării, „această libertate trebuie să ni fie îndoit scumpă, căci ne aflăm în situaţiunea cea mai vajnică". În fine, anunţă explicit: „Sub pavăza dar a legii din 12 martie (1856, n.n.), susţinînd mai înainte de toate marele principiu năciunal al unirei principatelor române, România va avea de programă: *Apărarea constituciunii prin neatîrnarea Adunării*" [39]. În principalele articole politice din paginile „Romaniei", redactorul se ocupă, de asemenea, pe rînd, despre acutele probleme politice ale zilei: *Convenţiunea şi ţara, Adunarea şi candidaturile la Domnie* [40], *Conflictul din sînul Comisiei interimare* [41] (în legă-

[38] Legea presei, suspendată în 1856 şi reintrată în vigoare în toamna anului 1858, fusese „votată după toate formele cuviincioase de o Adunare competentă, întărită de domnul Ghica şi promulgată şi pusă în lucrare de un guvernămînt statornic", cum se precizează în „Zimbrul şi vulturul", IV, 1858, nr. 29, din 10 decembrie, p. 113.

[39] Cf. „Romania", Iaşi, I, nr. 11, din 18 noiembrie, p. 1, col. 1. Sublinierea este a redacţiei.

[40] „Romania", I, nr. 1, din 18 noiembrie, p. 1—2 şi 2—6.

[41] *Idem*, nr. 2, din 25 noiembrie, p. 9—10.

tură cu o nouă tentativă a Porții otomane de a reveni asupra legii presei), *Mandatele imperative-n privirea propășirei*[42], sfîrșind cu *Cronica zilei : Alegerea Domnului*[43]. Totodată, cu alte prilejuri : fie în *Revista jurnalelor din țară*[44], în care se referă la „Steaua Dunării, Zimbrul și vulturul", sau în răspunsul redacției la cuvintele de salut ce i-au fost adresate, la naștere, dintre celelalte publicații ieșene, de foaia conservatoare a lui G. Balș, „Constituționariul"[45], ca și în polemica sa cu „Zimbrul și vulturul", cînd este provocat[46], își manifestă din nou corectitudinea vederilor. El își arată respectul pentru primele două — antecesoarele sale „pe orizontul publicității" — și se alătură acestora în înfierarea unor fapte politice incriminate de toți, privitoare la conflictul din sînul Comisiei interimare. În general, dorește „luminarea principiilor adevăratului constituționalism". Articolul *Convențiunea și țara* este revelatoriu pentru ideile tînărului Hasdeu. Salutînd bunele urmări pentru țară ale „Congresului de Paris care au așezat în tratatul din 30 martie 1856 bazele noii organizări a principatelor române", ca și „actul Convenției celor șapte puteri" care, în 7/19 august 1858, la Paris, promulgînd constituția fundamentală a principatelor române, le-a „introdus" pe acestea „în dreptul public european", redactorul unionist observă că „în sfîrșit dreptatea înaltă va fi aceeași pentru românii din Moldova și acei din țara Muntenească". Și ideile democratului sînt evidente, de pildă, cînd își arată, în același articol *Convențiunea și țara*, mulțumirea că „toți românii sînt de acum de-o potrivă înaintea legii, înaintea dărilor și de-o potrivă admiși în funcțiile publice a ambelor principate". „Libertatea lor individuală este de acum garantată", ...„privilegiile, scutințile și monopolurile de clasă sînt de-acum desființate"[47] ...Ideea în sprijinul căreia revine mereu în revistă și pe care o dezvoltă întotdeauna cu căldură este, desigur, cum a anunțat de la început, „apărarea constituției prin neatîrnarea Adunării". „Să ne adunăm cu toții împregiurul acestui princip (cere Hasdeu în același articol)... nu numai în cît privește criza electorală, ce avem a petrece, dar și în ceea ce va privi după aceasta dezvoltarea principiilor ale nouei constituciuni și dreapta lor aplicare"[48]. Altădată, discutînd problema : *Adunarea și candidaturile la domnie*, argumentele

---

[42] „Romania", I, 1859, nr. 2, din 9 ian., p. 13—15.
[43] *Ibidem*, p. 9.
[44] *Idem*, I, 1858, nr. 1, din 18 noiembrie, p. 8, col. 1 și 2.
[45] Foaia „Constituționariul" a lui Balș, cu apariția între noiembrie și decembrie 1858, era susținătoare a candidaturii la domnie a fiului lui Mihail Sturza, prințul Grigore Sturza. A fost demascată prin acțiunea comună a „Stelei Dunării" și a „Zimbrului și vulturului", candidatul ei ridiculizat sub numele de Muhlis-Pașa, iar „Romania" a fost lăudată pentru atitudinea ei dîrză și orientarea corectă politică pe care a dovedit-o în schimbul de vederi cu aceasta.
[46] În numerele 2 și 4, din 25 nov. și 9 dec. 1858, p. 16 și respectiv p. 25.
[47] Din art. *Convențiunea și țara*, loc. cit., p. 1, col. 1 și 2.
[48] *Idem*, p. 2, col. 1 și 2.

istoricului sînt utilizate în construcția gradată, perfect logică, a textului, după regulile discursului clasic, într-o desfășurare foarte clară și echilibrată a demonstrației pînă la punctul ei final: înțelegerea exactă a situației politice contemporane în raport cu obiectul discuției. Referințele la experiența trecutului istoric îi servesc spre a dovedi că „puterea legislativă au ajuns a fi către sfîrșit o simplă condiciune de formă pentru a îmbrobodi abuzul". Gîndește că „evenimentele din 1848 au dat și țărilor române un motiv de esplozie în contra apăsărilor supt care stau ele gemînd" și accentuează că următorii zece ani au adus „o necontenită sguduire a bietelor țeri", pentru ca o dată cu anul 1856 să se marcheze „domnirea a singurului arbitrar" [49].

Ideea care îl animă pe tînărul redactor este că, în acele clipe de răscruce pe care le trăia poporul român, „luînd fiecare de deviză prosperitatea patriei și consolidarea naciunei române", trebuia ca toți să se simtă răspunzători de înălțarea „noului edificiu politic" național „pe baza nouei constituciuni" [50]. În continuare, într-o a doua parte a articolului, dezbătînd problemele la ordinea zilei privitoare la constituirea Adunării, analizează cele două idei ce se înfruntau în epocă, despre o Adunare întemeiată pe forma mandatelor imperative — susținută de conservatori, antiunioniști și, pe de altă parte, ideea „expusă în circulara partidei naționale din 24 a trecutei luni august", de a se sprijini compunerea unei Adunări naționale" neatîrnate și „demne de gravitatea împrejurărilor în mijlocul cărora ne aflăm". Redactorul „Romaniei" combate cu vigoare prima idee, după cum sprijină, cu toată puterea de convingere a cuvîntului său logic și clar, punctul de vedere al partidei naționale. „O sprijinim, scrie el, fiindcă neatîrnarea deputatului aduce cu sine neatîrnarea adunării; *fiindcă o majoritate de oameni de princip, liberi în opiniile lor, va da desigur votul ei acelui mai demn, ținînd a-l lega pe dînsul cu aspre îndatoriri către țară*... acelui, ce va înfățoșa cele mai mari garanții *pentru respectarea drepturilor nației și a constituției țării*" [51]. Atitudinea serioasă, demnă, în deplină conștiință de gravitatea și implicațiile situației la care se referă, o dovedește tînărul redactor al „Romaniei" și cu prilejul alegerii în Moldova, ca domn, a lui Al. I. Cuza. În *Cronica zilei* (introdusă printr-un motto din opera lui Hobbes — *Leviathan*), îndărătul urărilor de bine ce-i adresează cu ton ponderat noului domnitor se recunoaște reticența gîndului despre răspunderile ce urmau să apese pe umerii acestuia.

Situată astfel între apărătorii ideilor „naționale și constituționale liberale" cum o semnalase de la începutul apariției, încă din 18 noiembrie 1858, „Steaua Dunării" a lui Kogălniceanu, „Romania" este

[49] Cf. art. *Adunarea și candidaturile la Domnie*, în „Romania", I, 1858, nr. 1, din 18 noiembrie, p. 2, col. 2 și p. 3, col. 1.
[50] *Idem*, loc. cit., p. 3, col. 1 și 2.
[51] *Idem* loc. cit., p. 4, col. 2 și p. 5, col. 1. Sublinierea este a noastră.

citată cu ton aprobativ și de „Zimbrul și vulturul" în repetate rînduri, alăturîndu-i-se numele de acela, respectat, al „Stelei Dunării" (în numărul din 24 noiembrie, la fel, din 25, 28, 29 noiembrie, ca și în acela din 1 decembrie 1858) [52]. Publicația lui B. P. Hasdeu e apreciată de „Zimbrul și vulturul" pentru atitudinea combativă în problema alegerilor pentru Adunarea țării și în special pentru „respingerea" ideii mandatelor imperative susținute de conservatori, dușmani ai unirii. Pentru acțiunea ei eficientă în demascarea publicației ieșene conservatoare „Constituționariul", în numărul 22 din 1 decembrie al „Zimbrului și vulturului" se reproduce integral „respunsul" dat de „Romania" declarațiilor „Constituționariului" (din numărul 6 al ultimului).

Contribuția „Romaniei" corectă și utilă în lupta unionistă, alături de majoritatea publicațiilor naționale ale sfîrșitului de an 1858, este notată de „Zimbrul și vulturul" cu regularitate atunci cînd constată unitatea de vederi a presei românești din ambele principate. Astfel, în numărul 20, din 28 noiembrie, „Zimbrul și vulturul" observă: „Avem mulțămirea de a vide năciunea, fie la București, fie la Iași, mișcată de unul și același dor, de una și aceeași aspirațiune, aceea de a ave, înainte de a se gîndi la domnie, camere bune. Cele ce „Steaua", „Romania" și noi le zicem asupra mandatelor imperative, asupra idolilor ridicați cu de-a sila pe altariul Patriei, le zice, la București, „Naționalul", „Românul" și „Dîmbovița". În numărul imediat următor, din 29 noiembrie, se remarcă din nou: ... „Așa dar, „Steaua Dunării", „Romania", „Gazeta de Moldova" chiar, „Patria" acum, „Zimbrul și vuluturul", „Românul", „Naționalul", „Dîmbovița", toată presa în fine de dincoace și de dincolo de Milcov, tot ce ține o pană în mînă în Principatele Unite, recunosc marele adevăr că, compunerea Adunărei din oameni demni trebuie să atragă mai cu seamă privirile noastre. *Această unitate este admirabilă.* Adevărul, în un chip sau altul, e văzut de toată lumea și recunoscut".

Cu totul particulară se conturează prima publicație a lui B. P. Hasdeu, „Romania", în perspectiva întregii lui contribuții publicistice, sub raportul stilului.

Pondere, măsură, sobrietate, o exprimare foarte atentă caracterizează, în general, scrisul tînărului redactor al „Romaniei", — paradoxal față de evoluția ulterioară, pînă la libertățile de stil ale pamfletarului de mai tîrziu. Deocamdată, redactorul „Romaniei" ține în așa măsură la acest stil măsurat, ponderat, pe care și l-a impus ca debutant, încît își permite chiar să reproșeze „Stelei Dunării" și „Zimbrului și vulturului" o anumită „vivacitate" a stilului unor articole. „Dacă nu putem decît a ne uni cu dreapta aprețuire a factelor descrise prin aceste foi", nota tînărul Hasdeu — „credem pe de altă parte, că ar fi fost mai nimerit dacă ele ar fi întrebuințat în aprecierile lor perso-

[52] Cf. „Zimbrul și vulturul", 1858, nr. 16 din 24 nov., p. 63; nr. 17 din 25 nov., p. 68; nr. 20, din 28 nov., p. 77; nr. 21, din 29 nov., p. 81 și nr. 22, din 1 dec., p. 86.

nale *mai puțină vivacitate*, lăsînd pe public a judeca însuși despre faptele și oamenii angajați în această luptă regretabilă" [53].

Fie că formația lui îl determină să respecte această linie stilistică, fie că intervine și o cauză de natură rațională, legată de necesitatea de a-și dovedi maturitatea intelectuală cu toată vîrsta tinereții, — „Romania" lui B. P. Hasdeu oferă cititorului ei actual o imagine mult grăitoare cu privire la munca asiduă, cultura complexă, ideile, proiectele, năzuințele redactorului său.

*

Privită astfel, în ansamblul ei și în contextul publicisticii contemporane, „Romania" lui B. P. Hasdeu se înfățișează istoricului literar interesantă sub multiple aspecte. Revelatorie în privința concepțiilor tînărului redactor la debutul său publicistic, la fel, sub latura informației generale de care el dispunea, dar și a contribuției speciale în cercetarea istorică sau de domeniul filologiei și literaturii populare naționale, chiar al contactelor sale cu literatura universală (atît cît se poate remarca în aceste pagini), ea este bogată în semnificații pentru eovluția lui ulterioară. E totodată neîndoios că, prin aportul politic în momentele de apogeu ale campaniei unioniste, între 18 noiembrie 1858 și pînă la realizarea importantului act de la 24 ianuarie 1859, „Romania" și-a cucerit meritul ei, pe nedrept ignorat în istoria culturii naționale a epocii premergătoare Unirii. În lupta ideologică a etapei corespunzătoare, ea și-a avut rolul său, nu lipsit de importanță, iar dacă prin corectitudinea, competența și consecvența intervențiilor tînărului redactor întru îndeplinirea acestui rol și-a căpătat stima contemporanilor (a lui Kogălniceanu în primul rînd), în consecință o binemerită desigur pe aceea a posterității.

Încetarea apariției „Romaniei" o dată cu numărul ei din 26 ianuarie 1859, la numai două zile după hotărîtorul eveniment, dovedește de altfel că însuși inițiatorul și animatorul ei considera încheiată misiunea „Romaniei", de vreme ce țelul principal al publicației lui, legată de viața contemporană a patriei și poporului, se înfăptuise.

Prea puțin satisfăcut, pe de altă parte, de profilul general al „Romaniei", departe de a acoperi, măcar și într-o proporție medie, concepția vastă și planul complex pe care, după cum s-a văzut, încă din acei ani l-ar fi dorit concretizat în publicistica sa, — situația n-a putut decît să întărească hotărîrea lui de a-i sista apariția. Năzuia, evident, spre următoarea-i revistă care să fie mai aproape de idealul său, adus la cunoștință publicului în chiar finalul celei dintîi.

Spre acest „summum", sugerat în proiectul de program enunțat o dată cu încheierea existenței „Romaniei", vor căuta să se orienteze,

---

[53] *Revista Jurnalelor din țară*, în „Romania", I, 1858, nr. 1, din 18 noiembrie, p. 8, col. 2. Sublinierea e a noastră.

luînd ființă, pe rînd, „Foaea de storie română", în același an, 1859, apoi „Foița de istorie și literatură", din 1860, urmată de mai cunoscuta „Din Moldova" — „Lumina", în 1862—1863. Se va constitui în modul acesta suita tentativelor publicistice hasdeene în scurta și totuși fecunda perioadă de la Iași.

LES DÉBUTS DE B. P. HASDEU COMME PUBLICISTE

RÉSUMÉ

Le travail s'occupe des débuts de l'activité de publiciste de B. P. Hasdeu par la création du périodique hebdomadaire „Romania", paru en deux séries réunissant en total huit numéros (entre le 18 novembre 1858 et le 26 janvier 1859). Envisagée dans son ensemble et dans le contexte du journalisme contemporain, cette revue retient l'attention de l'historien littéraire par plusieurs aspects. Elle s'avère d'abord révélatrice pour les conceptions du jeune rédacteur au début de son activité, ainsi que pour l'information générale dont il disposait à ce moment-là. De même pour sa contribution personnelle dans la recherche historique ou dans le domaine de la philologie et du folklore, pour ses contacts avec la littérature universalle (autant qu'on peut le constater dans ses pages). Tout cela permet de conclure que ce périodique est riche en significations pour l'évolution ultérieure de l'écrivain.

Le travail met en évidence, à la fois, le rôle politique de „Romania" aux moments culminants de la campagne unioniste jusqu'à la réalisation de l'acte capital du 24 janvier 1859. La compétence, la probité, et la conséquence des interventions du jeune rédacteur lui ont valu l'estime de ses contemporains (et notamment celle de Kogălniceanu) et lui ont assuré un mérite injustement ignoré par l'histoire de la culture nationale de l'époque qui a précédé l'Union des Principautés.